

■ MIRCEA
MANCAȘ

Pagini din lupta antifascistă a poporului român

Moment istoric memorabil, victoria împotriva fascismului a reprezentat o cotitură decisivă în destinele omenirii — eliberarea ei de spectrul celor mai odioase forme de barbarie modernă, înfringerea criminalăi aventuri expansioniste, care instaurase teroarea, suprimind libertatea și demnitatea vieții umane. În pregătirea acestui act final, rolul hotărâtor l-a avut comunitatea spirituală a popoarelor, afirmându-și unanim dreptul la existență.

Este, desigur, firesc ca ecoul evenimentului să pătrundă în literatura epocii postbelice; aceasta reflectă sentimentul general de satisfacție al popoarelor pentru victoria obținută, atenția scriitorilor fixându-se asupra importanței ei — ceea ce determină un impuls înnoitor pentru creația artistică contemporană, în ansamblu. Anticipând, deci, tematica epocii de construcție a socialismului sau chiar simultan cu ea, în literatura noastră, poezia (Eugen Jebeleanu, Mihai Beniuc, Maria Banuș, Eugen Frunză, Mihu Dragomir ș.a.), proza (Eugen Barbu, Mihai Beniuc, Titus Popovici), dar mai ales dramaturgia — datorită caracterului ei dinamic și rezonanței ei sociale — au ilustrat viguros și pregnant această perioadă, înfățișând acțiunile întreprinse, sub conducerea partidului, în ilegalitate. Drama eroică originală a rămas în actualitate atît rezistența punctată de nenumărate jertfe, din timpul dictaturii militaro-fasciste și al impopularului război împotriva Uniunii Sovietice, cît și participarea glorioasă la lupta antifascistă, experiență istorică crucială pentru evoluția ulterioară a vieții popoarelor, reprezentînd, în ceea ce privește țara noastră, o revoluție socială și națională antifascistă și antiimperialistă. Se conturează, astfel, două categorii de opere dramatice, în raport cu momentul și specificul acțiunii revoluționare de mase: cele în care se impun eroismul și forța morală, în re-

zistență, și cele care surprind acțiunea militară directă, în lupta pentru eliberarea țării de ocupantul fascist.

Cea dintîi piesă despre întoarcerea armelor împotriva fascismului a fost *Ultimul mesaj* de Laurențiu Fulga, care a prezentat acest moment hotărâtor, subliniind procesul de clarificare petrecut în conștiința ostașilor români în ce privește caracterul injust și impopular al războiului antisovietic, precum și nașterea sentimentului de revoltă împotriva adevăratului dușman al intereselor naționale.

O terifiantă imagine a regimului fascist în clipele de derută din ultimul său stadiu prezintă piesa lui Aurel Baranga *Simfonia patetică*. Represiunea împotriva celor suspecți de simpatie față de luptătorii antifasciști, cinismul cu care este legalizată crima, bestialitatea și lipsa de scrupule a aparatului polițienesc, sînt înfățișate ca expresie a unui regim condamnat de istorie și, în final, lichidat.

O întreagă serie de alte lucrări dramatice vor aborda, frontal sau în subsidiar, sub variate aspecte, aceeași temă a rezistenței morale a celor convinși de înalta datorie a luptei antifasciste. În acest sens, *Piticul din grădina de vară* de D. R. Popescu e un exemplu de îmbinare a realității brutale a faptelor, cu elemente de fantastic și cu reminiscențe din folclor, într-un poem străbătut de vibrante accente de militantism. La baza conflictului se află ireductibila adversitate a două mentalități. Maria Boitoș, militantă comunistă condamnată la moarte pentru refuzul de a-și denunța tovarășii de luptă, torturată și dezonorată, este personificarea unei umanități superioare (simbolic sugerată și prin actul maternității); ea trăiește chinuitoare momente de înfruntare cu exponenții unei lumi falimentare (Berceanu, directorul închisorii, Oprețescu sau Miron David, polițiști servili sau asasinii), dar încă în măsură a-și exercita

practicile criminale. Suferința o înalță pe un piedestal moral și trezește compasiunea unor oameni simpli, ca acel ostaș cu mintea încețoșată, Pasăre, a căruia atitudine sugerează totuși un fond uman sănătos.

Aceleiași perioade îi este consacrat și poemul dramatic *Marele fluvii își adună apele* de Dan Tărchilă. Utecista Caterina este arestată, împreună cu un grup de ilegaliști, judecată sub acuzații defăimătoare, condamnată la moarte și salvată în ultimul moment, de către mișcarea revoluționară de eliberare. Și aci, opoziția dintre luptătorii comuniști și agenții regimului fascist e luminată de rezistența fizică și morală a celor prizoniți și torturați pentru crezul lor umanist. Demnitatea și dirzenia cu care eroina martirizată își păstrează secretul conspirativ o aureolează poetic, piesa încheindu-se apoteotic.

Piesa lui Iosif Naghiu *Valiza cu fluturi* se încadrează în aceeași cuprinzătoare tematică a luptei comuniștilor în ilegalitate. Episodul tînărului comunist Alin, care, incolțit de agenții Siguranței burgheze, se refugiază în casa sculptorului Sandru, om comod și lipsit de principii morale, este caracteristic pentru definirea conștiinței eroului în îndeplinirea sarcinilor de partid. El își acceptă soarta, conștient de consecințele dramatice ale căderii sale în mâinile poliției fasciste.

După *Citadela sfărîmată* de Horia Lovinescu, în care se conturase perspectiva unor radicale schimbări politice, drama cu subtile implicații psihologice *Surorile Eoga* surprinde atmosfera încordată a înfruntării armate dintre masele de muncitori și detașamentele naziste în retragere. Procesul de transformare spirituală a celor trei surori, care — sub influența acțiunii partidului (principal e, aci, rolul comunistului Pavel Golea) — descoperă un sens nou și pozitiv al vieții, se profilează pe fundalul unor violente scene de luptă; hotărîrea comuniștilor de a dobîndi victoria asupra fascismului se continuă, firesc, prin instaurarea premiselor unei noi ordini social-economice.

E locul să amintim și trilogia lui Al. Voitin *Oameni în luptă*, ce pune în lumină, într-o amplă serie de episoade,

diferite experiențe de viață dramatice din ultima perioadă a fascismului în țara noastră (*Oameni care tac*), scoțînd în evidență forța morală a luptătorilor ilegaliști (comunistul Axinte, studenta Rada, Maria, Ștefan) și efectiva lor participare la lichidarea regimului militar-fascist, cu conștiința datoriei patriotice și revoluționare (*Oamenii înving*). Stenic și reconfortant se încheie ciclul acestor drame eroice prin înfăptuirea acțiunii justițiar în cadrul transformărilor revoluționare ale epocii (*Ancheta*).

Din această sumară schiță a dramaturgiei care evocă lupta împotriva dominației fasciste nu putem omite una dintre cele mai autentice drame ale literaturii noi, *Passacaglia* de Titus Popovici. Într-o structură de poem liric, ea pune problema regăsirii adevăratului sens al vieții, a redobîndirii demnității omului. În timp ce un tînăr pianist care se proclama apolitic își vede cariera distrusă de actul de violență dementă al unui ofițer nazist, izgonirea fasciștilor va readuce lumina în viața unui bătrîn profesor sceptic și a inocentei sale fiice, deprimată de vidul unei existențe fără scop. Se înfiripă astfel o atmosferă regeneratoare, în care radiază eroismul unui voluntar utecist, în lupta pentru zdrobirea ultimei rezistențe a invadatorului.

Evoluția dramaturgiei noastre a cunoscut o serie de modalități stilistice variate, fără ca tema luptei antifasciste să fie epuizată. Unii dramaturgi au abordat-o din unghiuri aparte: evocarea rezistenței morale în lagărele naziste de exterminare (Al. Sever, *Comedia nebunilor*), sau demascarea încercării unor foști naziști notorii de a se camufla, continuînd însă să practice aceleași metode în așa-zise colonii de emigranți (Marin Preda, *Martin Bormann*).

În încheiere, am vrea să subliniem încă o dată finalitatea umanistă a acestor drame. Marele lor merit este de a păstra trează în memorie ororile fascismului, pentru ca acesta să nu mai învie niciodată, și de a aduce un omagiu postum generației sacrificate în timpul ultimului război; astfel, ele contribuie la formarea etică și politică a omului zilelor noastre.